

BIATLONININKŲ MOTYVACIJOS YPATUMAI SIEKIANT SPORTINĖS KARJEROS

Stanislav Sabaliauskas, Sniegina Poteliūnienė
Vilniaus pedagoginis universitetas, Vilnius, Lietuva

Stanislav Sabaliauskas. Vilniaus pedagoginio universiteto Sporto metodikos katedros edukologijos krypties doktorantas. Mokslinių tyrimų kryptis — socialinių, pedagoginių ir psichologinių veiksnių sąsaja siekiant sportinės karjeros.

SANTRAUKA

Tyrimo tikslas — atskleisti jaunujų Lietuvos biatlonininkų motyvacijos siekiant sportinės karjeros formavimosi ypatumus. Tyrimu siekta pagrįsti arba paneigti iškeltą hipotezę, kad pažengę biatlonininkai yra didesnės vidinės nei išorinės motyvacijos ir mažiau abejoja savo apsisprendimu sportuoti.

Tyrimas atliktas 2008 m. varžybų laikotarpiu. Anketinės apklausos metodu apklausti 16–20 metų 29 skirtingo sportinio meistriškumo Lietuvos biatlonininkai, iš jų 12 Lietuvos jaunimo rinktinės narių ir 17 mažiau pažengusių sportininkų. Pasirinkta tyrimo imtis beveik sutampa su populiacija. Tyrimui atlikti sudaryta dviejų dalių anketa. Pirmą dalį parengta pasitelkus adaptuotą (patikrintą žvalgomoju tyrimu) sportinės karjeros klausimyną (Стамбулова, 1999), kuriuo buvo siekiama atskleisti tiriamųjų sporto šakos pasirinkimo veiksnius, sportinės veiklos aplinką. Antroje dalyje biatlonininkų motyvacijai tirti buvo naudota Lietuvoje aprobuota (Grajauskas, 2008) sporto motyvacijos skalė (Pelletier et al., 1995).

Nustatyta, kad pagrindiniai veiksniai, skatinę pasirinkti biatlono sporto šaką, yra vidiniai pažinimo motyvai (noras įvaldyti sporto šakos techniką) ir ugdomieji veiksniai (tėvų ar trenerio paskata).

Lietuvos biatlonininkų vidinė motyvacija labiau išreikšta negu išorinė. Labiausiai išreikšta vidinei motyvacijai priskiriama motyvų grupė, susijusi su siekiu patirti. Mažiau pažengę sportininkai labiau negu rinktinės nariai pasiduoda išoriniam veiklos reguliavimui. Amotyvacija būdingesnė pažengusiems sportininkams, lyginant su mažiau pažengusiais.

Siekiant sportinės karjeros, pažengusiems biatlonininkams reikšmingiausi yra vidiniai pažinimo ir tobulumo siekio poreikiai, paskatos (vidinė motyvacija sužinoti, vidinė motyvacija siekti tobulumo). Mažiau pažengusių sportininkų vidinės motyvacijos patirti lygis didesnis.

Raktažodžiai: sporto motyvacijos skalė, sportinės veiklos motyvacija, sportinė karjera.

ĮVADAS

Didelio meistriškumo sportininkų motyvacijos procese mokslininkai išvelgia daug neaiškių klausimų. Kaip parodė K. Wilimczik, A. Kronsbein (2005) tyrimai, tiek asmeniniai motyvai, tiek vidinės ir išorinės paskatos smarkiai keičiasi nuo pradžios karjeros iki tol, kol pasiekiamas didelis meistriškumas. Sportinės veiklos motyvacijos tyrimai įgauna didelę reikšmę norint atsakyti į klausimus, kodėl žmonės pasirenka būtent sportą tarp kitų veiklos sričių ir kiek tai daro įtakos sporto karjeros sėkmei. Tiek užsienio,

tiek Lietuvos mokslininkai akcentuoja motyvacijos svarbą sportiniams rezultatams, be to, yra sukurtos ir plačiai taikomos įvairios metodikos besitreniruojančių asmenų motyvacijai tirti (Duda, 1989; Pelletier et al., 1995; Malinauskas, 1998, 2008; Malinauskas ir kt., 2005; Coakley, 2001; Aicinea, 2002; Žilinskienė ir kt., 2007; Ivaškienė ir kt., 2007). R. Malinausko teigimu (1998), sportinės veiklos motyvacijos tyrimų aktualumą lemia ne tik tai, kad nepasitenkinama egzistuojančiomis motyvacijos teorijomis ir metodikomis, bet nuolat vyksta

naujų teorijų, metodikų paieška, siekiama nustatyti motyvus, kodėl sportuojama.

Motyvacija suprantama kaip motyvų visuma, lemianti sportininko aktyvumą siekiant užsibrėžto tikslo (*Sporto terminų žodynas*, 2002). Daugelis girdėję istorijų apie nepaprastus sportininkų, iš kurių mažai buvo tikimasi, pasiekimus. Jų sėkmės paslaptimi buvo didelis noras sportuoti, tobulėti ir laimėti. Kitaip tariant, sportininkai, kuriems trūks ta tam tikrų įgimtų savybių, reikalingų pasirinktai sporto šakai, dažnai parodo daugiau atkaklumo ir ištvermės siekdami užsibrėžto tikslo, jie yra didelės motyvacijos.

Lietuvoje tirta didelio meistriškumo dvikovo šakų sportininkų ir jų pamainos motyvacija (Malinauskas, 1998, 2003), fechtuotojų ir penkiakovininkų (Čepelionienė, Ivaškienė, 2005), boksinių ir karatė kovotojų sportinės veiklos motyvai (Ivaškienė ir kt., 2007). Visgi reikia pastebėti, kad motyvaciją gali veikti ne tik fiziniai, socialiniai ar psichologiniai veiksniai, bet ir sporto šakos specifika, populiarumas, plėtros tendencijos, varžybų reglamentas, kurie gali nulėmti sportininko norą siekti karjeros, galimybę pasilikti sporte ir tam tikrus sportininko elgesio, motyvacijos ypatumus. Remiantis šia prielaida galima teigti, kad vis dar stokojama darbų, kuriais būtų atskleidžiami kitų sporto šakų ir skirtingo meistriškumo sportininkų motyvacijos aspektai.

Tyrimu siekiama išsiaiškinti jaunųjų biatlonininkų motyvacijos ypatumus. Remtasi nuostata, kad sporto veiklos motyvacija gali būti vidinė ir išorinė (Deci, Ryan, 1985; Martens, 1999). J. L. Duda, L. K. Olson, T. J. Templin (1991) kaip svarbų veiksnį, lemiantį sportininko motyvaciją, išskiria sportinius gabumus ir sportinius pasiekimus. Tyrimo metu, besiremiant šių autorių darbais, buvo siekiama pagrįsti arba paneigti iškeltą hipotezę, kad daugiau pažengę biatlonininkai yra labiau motyvuoti vidinės nei išorinės motyvacijos, mažiau abejoja savo apsisprendimu sportuoti.

Tyrimo objektas — motyvacija siekti sportinės karjeros.

Tyrimo tikslas — atskleisti Lietuvos biatlonininkų motyvacijos siekiant sportinės karjeros ypatumus.

Uždaviniai:

1. Atskleisti biatlono sporto šakos pasirinkimą lemiančius veiksnius.
2. Išsiaiškinti reikšmingiausius Lietuvos biatlonininkų motyvacijos tipus (pagal Pelletier et al., 1995).

3. Atlikti skirtingo sportinio meistriškumo biatlonininkų motyvacijos siekti sportinės karjeros lyginamąją analizę.

TYRIMO METODIKA IR ORGANIZAVIMAS

Anketinės apklausos metodu buvo apklausti 16–20 metų 29 skirtingo sportinio meistriškumo Lietuvos biatlonininkai: iš jų 12 Lietuvos jaunimo rinktinės narių ir 17 mažiau pažengusių sportininkų. Šio tyrimo metu pažengusiais sportininkais (RN) buvo laikomi asmenys, įtraukti į Lietuvos biatlono jaunimo rinktinės sudėtį. Mažiau pažengusiais (B) — visi kiti šio amžiaus sportininkai. Pasirinkta tyrimo imtis beveik sutampa su populiacija.

Tyrimui atlikti sudaryta dviejų dalių anketa „Mano sportinė karjera“. Pirma dalis parengta pasitelkus adaptuotą (patikrintą žvalgomoju tyrimu) sportinės karjeros klausimyną (Стамбулова, 1999), kuriuo buvo siekiama atskleisti tiriamųjų sportinės veiklos aplinką. Antroje dalyje biatlonininkų motyvacijai tirti buvo naudojama Lietuvoje aprobuota (Grajauskas, 2008) sporto motyvacijos skalė (Pelletier et al., 1995), kurią sudaro 28 teiginiai, suskirstyti po keturis į septynias subskales (žr. lent.). Kiekvieną teiginį respondentai turėjo įvertinti penkių pakopų Likerto skale, rinkdamiesi atsakymo variantą nuo „visiškai nesutinku“ (1) iki „visiškai sutinku“ (5). Norint išsiaiškinti motyvacijos aspektus pagal subskales buvo apskaičiuoti subskalės teiginių sumos aritmetiniai vidurkiai (\bar{x}) ir aritmetinių vidurkių paklaidos ($S\bar{x}$). Alternatyvioms hipotezėms tikrinti naudotas Studento kriterijus (t), kurio reikšmingumo lygmuo $p < 0,05$. Neparametrinės hipotezės buvo tikrinamos taikant *chi* kvadrato (χ^2) kriterijų. Duomenų statistinei analizei atlikti naudota SPSS programa, 12.0 versija.

Anketinė apklausa buvo vykdoma 2008 m. gruodžio mėnesį varžybų laikotarpiu, mokomųjų treniruočių stovyklose. Visi tyrimo dalyviai informuoti apie tyrimo tikslą, supažindinti su anketos pildymo instrukcija, prašyta į klausimus atsakinėti sąžiningai ir savarankiškai. Vykdamas sportininkų apklausą buvo remtasi etiniais principais, garantuojant duomenų anonimiškumą. Tiriamieji galėjo apsispręsti, ar jie nori dalyvauti tyrime.

REZULTATAI

Biatlono jaunimo rinktinės narių ($n = 12$, amžius — $17,6 \pm 1,24$ m.) sportinis stažas sudarė $5,75 \pm 2,30$ metų, mažai pažengusių biatlonininkų

($n = 17$, amžius — $16,1 \pm 0,9$ m., $p < 0,05$) — $4,53 \pm 1,63$ metų. 52% apklaustųjų prieš pasirinkdami biatloną lankė kitų sporto šakų treniruotes (plaukimo, tinklinio, krepšinio, gimnastikos, sportinių šokių, aerobikos) ir 69% tiriamųjų lankė arba lanko papildomo ugdymo įstaigų tautinių šokių, muzikos, dailės pratybas.

Pagrindiniai veiksniai, paskatinę jaunimą rinktis biatloną yra šie: *vidiniai pažinimo* — noras įvaldyti sporto šakos techniką (41,4%); *ugdomieji* — pakvietė treneris — 37,9%, norėjo tėvai — 27,6%, pakvietė kūno kultūros mokytojas — 10,3%. Ne mažiau svarbūs yra *materialiniai-buitiniai* (37,9% tiriamųjų pradėjo lankyti treniruotes, nes sporto mokykla buvo netoli namų, sukurta gera treniruotųjų bazė, turėjo nuosavą inventorių (27,6%) ir *komunikaciniai* (13,8% sportininkų susidomėjo biatlonu, nes paveikė televizija, 10,3% nurodė, kad biatlono treniruotes lankyti paskatino garsaus sportininko pavyzdys) veiksniai.

Analizuojant veiksnius, lėmusius sportinės veikos pasirinkimą vietoje kitų, išaiškėjo, kad pradantieji sportininkai turi didelį norą rungtyniauti ir dalyvauti varžybose (48,3%), laimėti (24,1%), aktyviai leisti laiką ir turėti mėgstamą užsiėmimą laisvalaikiu (37,9%), stiprinti sveikatą (34,5%). Mažiau svarbūs yra noras būti olimpiečiu, išgarsėti ir būti žinomu (po 13,8%), noras susirasti draugų (10,3%).

Analizuojant tyrimo duomenis pagal motyvacijos subskales (žr. lent.) matyti, kad la-

biausiai Lietuvos biatlonininkų išreikšta motyvų grupė, susijusi su siekiu patirti ($14,58 \pm 0,41$). Tai motyvai, priskirti vidinei motyvacijai (VM). Šios motyvų grupės rodiklių vidurkis nuo visų kitų subskalių rodiklių vidurkių skyrėsi statistiškai reikšmingai. Mažiausiai išreikšta amotyvacijos subskalei priklausanti motyvų grupė ($11,38 \pm 0,72$). Tai suprantama, nes sportininkai yra Lietuvos rinktinės nariai arba kandidatai į rinktinę, t. y. pažengę sportininkai. Lietuvos biatlonininkams nėra labai svarbi identifikacija ($11,86 \pm 0,44$) ir su tiesioginiu išoriniu reguliavimu susiję motyvai ($11,90 \pm 0,42$) — tai išorinei motyvacijai priskiriamos subskalės.

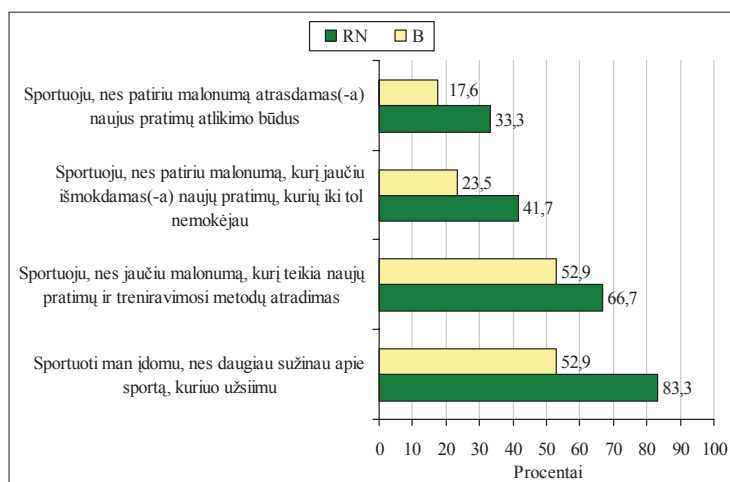
Analizuojant respondentų atsakymus pagal kiekvieną motyvacijos teiginį paaiškėjo, kad skirtumai tarp rinktinės narių ir mažiau pažengusių sportininkų yra statistiškai nereikšmingi ($p > 0,05$), išskyrus atsakymus į nemotyvuotumo subskalės teiginį „Anksčiau visada žinojau, kodėl aš sportuoju, tačiau dabar abejoju, ar verta toliau sportuoti“ ($p < 0,05$). Tokie tyrimo rezultatai galėjo rasti dėl to, kad biatlonininkų populiacija yra maža, todėl ir tyrimo imtis nėra didelė. Dėl šios priežasties toliau bus vertinamos bendrosios tendencijos, pabrėžiant didesnius skirtumus.

Vertinant pažengusių ir mažiau pažengusių biatlonininkų VM sužinoti ir siekti tobulumo (1, 2 pav.) išryškėjo, kad tarp pažengusių biatlonininkų šie motyvacijos tipai turi didesnę poreiškio lygį nei tarp mažiau pažengusių.

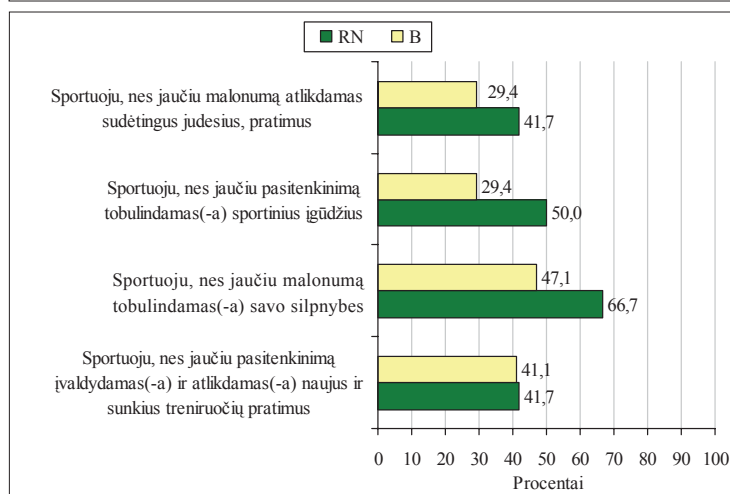
Lentelė. Lietuvos biatlonininkų motyvacija pagal subskales

Eil. Nr.	Motyvacijos subskalės	Subskalės teiginių sumos vidurkis ($\bar{x} \pm S\bar{x}$)	Lyginamų subskalių numeriai	Studento <i>t</i> kriterijaus reikšmė ir <i>p</i>
1	Sužinoti (VM)	$13,24 \pm 0,47$	1—2	$t = 0,05; p > 0,05$
			1—3	$t = 2,14; p < 0,05$
			1—4	$t = 2,13; p < 0,05$
			1—5	$t = 0,12; p > 0,05$
			1—6	$t = 2,14; p < 0,05$
2	Siekti tobulumo (VM)	$13,21 \pm 0,51$	2—3	$t = 2,10; p < 0,05$
			2—4	$t = 1,99; p > 0,05$
			2—5	$t = 0,06; p > 0,05$
			2—6	$t = 1,99; p > 0,05$
			2—7	$t = 2,08; p < 0,05$
3	Patirti (VM)	$14,58 \pm 0,41$	3—4	$t = 4,49; p < 0,001$
			3—5	$t = 2,64; p < 0,05$
			3—6	$t = 4,58; p < 0,001$
			3—7	$t = 3,87; p < 0,001$
4	Identifikuotis, susitapatinti (IM)	$11,86 \pm 0,44$	4—5	$t = 2,34; p < 0,05$
			4—6	$t = 0,06; p > 0,05$
			4—7	$t = 0,57; p > 0,05$
5	Nesąmoningai priimtas sprendimas, išorinis reguliavimas (IM)	$13,17 \pm 0,34$	5—6	$t = 2,37; p < 0,05$
			5—7	$t = 2,26; p < 0,05$
6	Tiesioginis išorinis reguliavimas (IM)	$11,90 \pm 0,42$	6—7	$t = 0,62; p > 0,05$
7	Amotyvacija (nemotyvuotumas)	$11,38 \pm 0,72$	1—7	$t = 2,17; p < 0,05$

Pastaba. VM — vidinė motyvacija, IM — išorinė motyvacija.

1 pav. Pažengusių (RN) ir mažiau pažengusių biatlonininkų (B) vidinė motyvacija sužinoti (% , $p > 0,05$)

2 pav. Pažengusių (RN) ir mažiau pažengusių biatlonininkų (B) vidinė motyvacija siekti tobulumo (% , $p > 0,05$)

Egzistuoja bendrosios tendencijos tarp VM sužinoti teiginių: abiejų grupių sportininkai labiausiai vertina malonumą, patiriamą atrandant naujus pratimus ir treniravimosi metodus, įdomumą, sužinant daugiau apie sportą, kuriuo jie užsiima. Kalbant apie VM siekti tobulumo, labiausiai vertinamas malonumas, jaučiamas tobulinant savo silpnybes (rinktinės nariams šis teiginys itin reikšmingas) ir naujų sunkių treniravimosi pratimų įvaldymas.

Vertinant sportininkų VM patirti (3 pav.), tiek rinktinės nariai (91,7%), tiek mažiau pažengę biatlonininkai (94,5%) reikšmingiausiu šios subskalės teiginiu išskyrė „Sportuoti man malonu, nes galiu įgyti įdomios patirties ir patirti jaudinančių pojūčių“. Reikėtų pastebėti, kad lyginant su kitais vidinė ir išorinę motyvaciją apibūdinančiais teiginiais, būtent VM patirti, jaunuųjų mažiau pažengusių biatlonininkų (skaičiuojant jų atsakymų dažnius) išskiriama kaip svarbiausia.

Tiriant biatlonininkų IM identifikuotis, susitapatinti išaiškėjo, kad jaunieji sportininkai itin vertina tai, kad kultivuodami biatloną, jie išmoksta tokių dalykų, kurie galėtų praversti ir kitose gyvenimo srityse. Ypač šiam teiginiui pritaria rinktinės nariai (75,0%). Skirtingai negu dalis mažiau

pažengusių sportininkų, rinktinės nariai nepritaria teiginiui, kad sportavimas yra vienas geriausių būdų puikiems santykiams su savo draugais palaikyti (RN — 25,0%, B — 11,8%).

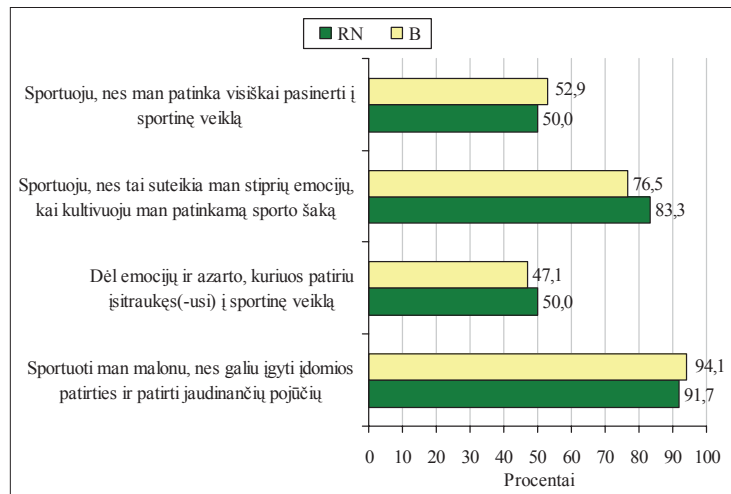
Vertinant biatlonininkų IM nesąmoningai priimtas sprendimas, išorinis reguliavimas paaiškėjo, kad mažiau pažengę sportininkai labiau pasiduoda išoriniam veiklos reguliavimui, tačiau tiek vieni, tiek kiti suvokia, kad norint būti geros formos, būtina sportuoti (RN — 58,3%; B — 70,6%).

Vertinant IM tiesioginio reguliavimo subskalės teiginius paaiškėjo, kad tirtiems sportininkas svarbus motyvas garbė, prestižas. Tam pritarė 50,0% rinktinės narių ir 41,2% mažiau pažengusių biatlonininkų (3 pav.). Mažiausiai reikšminga — sportuoju, nes draugai ir pažįstami už tai gerbia ir vertina — atitinkamai 25 ir 17,6%.

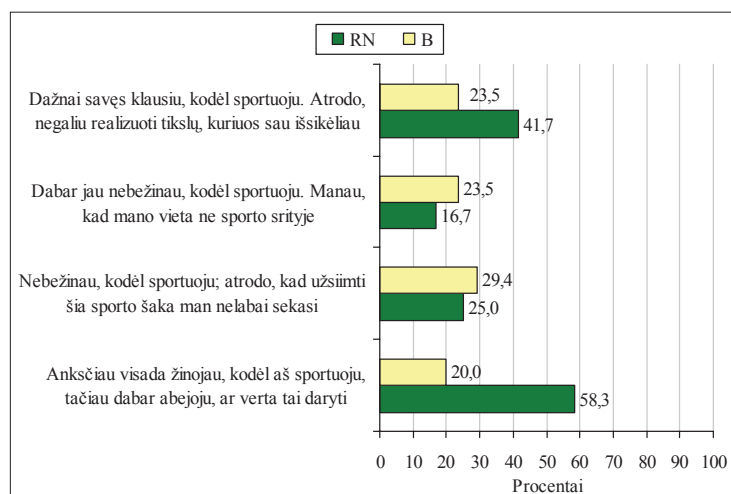
Analizuojant amotyvacijos subskalės teiginius (4 pav.) matyti, kad didesnė amotyvacija būdinga rinktinės nariams. Tai parodė ir rezultatai, gauti vertinant skirtingo meistriškumo grupes pagal subskalių vidurkius (RN $x = 12,25 \pm 0,97$; B $x = 10,76 \pm 1,01$; $p > 0,05$).

Šioje subskalėje užfiksuotas vienintelis tarp visų 28 skalės teiginių statistiškai reikšmingas skirtumas, lyginant sportininkus pagal meistriš-

3 pav. Pažengusių (RN) ir mažiau pažengusių biatlonininkų (B) vidinė motyvacija patirti (% , $p > 0,05$)

4 pav. Pažengusių (RN) ir mažiau pažengusių biatlonininkų (B) amotyvacija nemotyvuotumas (% , $p < 0,05$)

kumą: 58,3% rinktinės narių nurodė šiuo metu abejojančius, ar verta toliau tęsti sportinę karjerą. Tuo tarpu su šiuo teiginiu sutiko tik 20% mažiau pažengusių sportininkų ($p < 0,05$).

REZULTATŲ APTARIMAS

Kaip parodė tyrimo rezultatai, pagrindine priežastimi, kodėl buvo pasirinkta biatlonų sporto šaka, yra noras įvaldyti sporto šakos techniką ir tėvų ar trenerio paskata. Kodėl jauniems biatlonininkams nėra labai reikšmingi komunikaciniai veiksniai ar garsaus sportininko pavyzdys, galėtų būti paaiškinama atsižvelgiant į sporto šakos specifiką ir populiarumą. Biatlonas yra individuali sporto šaka. Nedidelis jos populiarumas Lietuvoje lėmė tai, kad Lietuvoje ji yra retai rodoma per televiziją ar reklamuojama. Dėl pastaruoju metu nesamų itin reikšmingų šios sporto šakos pasiekimų norintis sportuoti jaunimas retai gali įvardyti garsių sportininkų pavyzdžius, o gerai žinomo olimpinio čempiono Algimanto Šalnos pergalės jaunoji karta jau nebeatsimena. Be to, kaip teigia kiti autoriai (Kuhl, Krug, 2006), draugystės motyvas, kurį galėtume sieti su komunikaciniu veiksniumi, yra antraeilis ir jis

būdingas tik komandinėms sporto šakoms. Tyrimo duomenys parodė, kad rinktinės nariai, lyginant su mažiau pažengusiais, nepritaria teiginiui, kad sportavimas yra vienas geriausių būdų geriems santykiams su savo draugais palaikyti (RN — 25%, B — 11,8%). Rinktinės nariai dažnai būna iš skirtingų šalies miestų, juos nebūtinai sieja draugystė, artimiausius savo draugus jie palieka gimtajame krašte, o patys nuolat vyksta į ilgai tunkančias mokomąsias treniruočių stovyklas.

Sėkmės (laimėjimų) tikslų teorijoje teigiama (Duda, 1989; Malinauskas, 2008), kad motyvacija priklauso nuo to, kokio tikslo asmuo siekia — gerai atlikti užduotį, pakelti asmeninio meistriškumo lygį, ar rungtyniauti su kitais, įrodant savo kompetenciją, t. y. orientacija į save (į ego). Atliktas tyrimas parodė, kad biatloną rinktis tarp kitų veiklos sričių labiausiai lėmė ne tik noras rungtyniauti ir dalyvauti varžybose (48,3%), bet labai svarbūs tikslai, susiję su asmeninio meistriškumo, kompetencijos augimu: noras ugdytis fizines ypatybes, būti fiziškai sveiku, aktyviai leisti laiką ir turėti mėgstamą užsiėmimą laisvalaikiu, stiprinti sveikatą. Taigi tiek rinktinės nariams, tiek mažiau pažengusiems sportininkams būdinga vidinė veiklos motyvacija, susijusi su sie-

kiu patirti. M. P. Boyd, Z. Yin (1996) teigimu, meistriškumo siekimas ir didelės pastangos, būdingos motyvuotam sportininkui, akivaizdžiai siejasi su malonumu, patiriamu sportuojant. Malonumas, kylantis dėl vidinės motyvacijos, siejasi su kompetencija ir apsisprendimu sportuoti (Deci, Ryan, 1985), o sportininkų gebėjimai ir kompetencija yra pagrindinis veiksnys, lemiantis pasiekimo elgesį jaunių sportinėje veikloje (Boyd, Yin, 1996).

Tyrimo rezultatai parodė, kad pusei tirtų sportininkų svarbus motyvas sportuoti — būti sportininku — tai garbė, prestižas. Biatlonininkai dažnai savo asmenybę tapatina su sportavimu ir savo socialinį statusą suvokia kaip sportininkas. Sportininkams yra svarbu išreikšti save per sportą, kadangi jie mano, kad pagrindinis asmenybės patrauklumo bruožas yra jų sportiniai pasiekimai ir veikla.

Tiriant jaunujų Lietuvos biatlonininkų motyvaciją nepasitvirtino iškelta hipotezė, kad rinktinės nariai mažiau abejoja dėl savo apsisprendimo sportuoti. Rinktinės lygį pasiekę sportininkai yra labiau *amotyvuoti* negu mažesnio meistriškumo sportininkai. Atrodytų, kad turėtų būti atvirkščiai, t. y. rinktinės nariai turėtų būti labiau motyvuoti siekti meistriškumo, kadangi jiems sudaromos geresnės rengimosi sąlygos. Galima būtų daryti prielaidą, kad tokius rezultatus paaiškina sporto šakos specifika. To priežastimi gali būti maža konkurencija tarp sportininkų, nepalankios žiemos sportui klimatinės sąlygos didelio meistriškumo siekimui, sunkumai derinant darbą (mokslus, studijas) su aktyvia sportine veikla, ir neaiškios ateities perspektyvos žengiant link profesionalios sportinės karjeros. Be to, mažiau pažengę sportininkai turi tikslą patekti į rinktinę, o kai tampama rinktinės nariu, tolesnis rengimosi tikslas — siekti puikių rezultatų tarptautinėje arenoje — susijęs su didesniais reikalavimais sportininkui, didesne atsakomybe, be abejo, ir didesniu nusivylimu nepateisinus lūkesčių. Anot E. S. Elliot ir S. Dweck (1988), kai susiduriama su sudėtingomis besikartojančiomis situacijomis, spor-

tininkas gali atsidurti taip vadinamoje bejėgiškumo būsenoje, kuri neigiamai veikia pasitenkinimą veikla, sumažina malonumą, patiriamą sportuojant, ir sportinės karjeros trukmę. Paprastai sportininkai, nepasiekę rinktinės meistriškumo lygio, yra santykiškai jauni, dažniausiai moksleiviai, tad sportinė veikla yra nesunkiai suderinama su mokslais ir kitais užsiėmimais, kadangi jie turi mažesnius treniruočių krūvius, rečiau vyksta į mokomąsias treniruočių stovyklas. Taigi amotyvuotumo priežasčių analizė galėtų būti tolesnė tyrimo kryptis.

Apibendrinant būtų galima teigti, kad jaunujų biatlonininkų motyvacijos siekti sportinės karjeros ypatumus lemia ne tiek sportininko pasiekimai, kiek sporto šakos specifika ir jos paplitimas bei populiarumas Lietuvoje. Galima daryti prielaidą, kad atlikus panašaus pobūdžio tyrimus šalyse, kuriose biatlonas yra itin populiarus, tyrimo rezultatai reikšmingai skirtųsi.

IŠVADOS

1. Pagrindiniai veiksniai, skatinę pasirinkti biatlon sporto šaką, yra ugdomieji (tėvų ar trenerio paskatinimas) ir vidiniai pažinimo motyvai (noras įvaldyti sporto šakos techniką).
2. Lietuvos biatlonininkams būdingesnė vidinė motyvacija negu išorinė. Labiausiai išreikšta vidinei motyvacijai priskiriama motyvų grupė, susijusi su siekiu patirti. Pastebima tendencija, kad mažiau pažengę sportininkai labiau negu rinktinės nariai pasiduoda išoriniam veiklos reguliavimui. Amotyvacija būdingesnė pažengusiems sportininkams, lyginant su mažiau pažengusiais.
3. Pažengusiems biatlonininkams siekiant sportinės karjeros reikšmingiausi yra vidiniai pažinimo ir tobulumo siekimo poreikiai, paskatos (vidinė motyvacija *sužinoti*, vidinė motyvacija *siekti tobulumo*). Mažiau pažengusių sportininkų, lyginant su rinktinės nariais, vidinės motyvacijos *patirti* lygis didesnis.

LITERATŪRA

Aicinena, S. (2002). *Through the Eyes of Parents, Children and a Coach: A Fourteen-Year Participant-Observer Investigation of Youth Soccer*. Lanham, MD: University Press of America.

Boyd, M. P., Yin, Z. (1996) Cognitive-affective sources of sport enjoyment in adolescent sport participants. *Adolescence*, 31, 383—398.

Coakley, J. (2001). *Sport in Society: Issues and Controversies*. 7th ed. New York: McGraw-Hill.

Čepelionienė, J., Ivaškienė, V. (2005). Lietuvos fechtuotojų ir penkiakovininkų sportinės veiklos motyvai. *Sporto mokslas*, 2 (40), 52—57.

Deci, E. L., Ryan, R. M. (1985). *Intrinsic Motivation and Self-determination in Human Behavior*. New York: Plenum.

Duda, J. L., Olson, L. K., Templin, T. J. (1991). The relationship of task and ego goal orientation to sportsmanship attitudes and the perceived legitimacy of injurious acts. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 62, 79.

Duda, J. L. (1989). The relationship between task and ego orientation and the perceived purpose of sport among male and female high school athletes. *Journal of Exercise and Sport Psychology*, 11, 318—335.

Elliot, E., Dweck, S. (1988). Goals: An approach to motivation and achievement. *Journal of Personality and Social*

Psychology, 54, 5—12.

Grajauskas, L. (2008). *Jaunujų (12—14 metų) orientacinių rengimų modeliavimas taikant treniravimo priemonių ir metodų įvairovę: daktaro disertacija*. Šiauliai: ŠU.

Ivaškienė, V., Mačiulis, V. V., Meidus, L., Bružas, V., Juknevičius, V. (2007). Lietuvos boksinių ir karatė kovotojų sportinės veiklos motyvai. *Ugdymas. kūno kultūra. Sportas*, 4 (67), 26—31.

Kuhl, U., Krug, S. (2006). Macht Macht elforgreich? Macht macht elfolgreich! Die Rolle des Machtmotivs im Spitzensport. *Leistungssport*, 5 (36), 5—10.

Malinauskas, R., Batutis, O., Jetkevičius, D. (2005). Aerobikos sportuotojų vidinės ir išorinės motyvacijos formavimo ypatumai. *Sporto mokslas*, 3 (41), 51—54.

Malinauskas, R. (2003). Didelio meistriškumo dvikovos sporto šakų sportininkų ir jų rezervo motyvacijos ypatumai. *Sporto mokslas*, 1 (31), 19—23.

Malinauskas, R. (2008). Krepšinių žaidžiančių studentų sportinės veiklos motyvacija. *Ugdymas. kūno kultūra. Sportas*, 4 (71), 57—62.

Malinauskas, R. (1998). Vaikinių, kurie renkasi bokso, motyvacijos ypatumai. *Sporto mokslas*, 3 (12), 20—23.

Martens, R. (1999). *Sporto psichologijos vadovas (trenirui)*. Vilnius: LISC.

Pelletier, L. G., Fortier, M. S., Vallerand, R. J. et al. (1995). Toward a new measure of intrinsic motivation, extrinsic motivation, and amotivation in sport: The Sport Motivation Scale (SMS). *Journal of Exercise and Sport Psychology*, 17, 35—53.

Sporto terminų žodynas. (2002). Sud. S. Stonkus. T. 1. Kaunas: LKKA.

Žilinskienė, N., Tubelis, L., Radžiūkytas, D. (2007). Socialiniai, sportiniai veiksniai, skatinantys treniruotis jaunas lengvaatlečius. *Sporto mokslas*, 3 (49), 52—59.

Willimczik, K., Kronsbein, A. (2005). Leistungsmotivation in Verlauf von Spitzensportkarrieren. *Leistungssport*, 5 (35), 4—10.

Стамбулова, Н. Б. (1999). *Психология спортивной карьеры*. Санкт-Петербург: Центр карьеры.

PARTICULARITIES OF BIATHLETES' MOTIVATION WHILE PURSUING CAREER IN SPORT

Stanislav Sabaliauskas, Sniegina Poteliūnienė
Vilnius Pedagogical University, Vilnius, Lithuania

ABSTRACT

The aim of the study was to show young Lithuanian biathletes' motivation particularities while pursuing career in sport. The subjects of the study were 16—20 year-old Lithuanian biathletes characterised by different sport mastery motivation particularities and distinctions while pursuing career in sport. The study tried to prove or to deny the hypothesis that more progressed biathletes were being more motivated by intrinsic rather than extrinsic motivation.

The research was performed in 2008 during a competition season. Using a questionnaire 29 Lithuanian biathletes of different sport mastery and of the age from 16 to 20 years were interviewed. 12 of them were members of the Lithuanian national team and 17 athletes were with fewer merits. The interviewed individuals almost matched their population. The questionnaire consisted of two parts — the first one was an adapted (tested in a pilot study) sports career questionnaire (Стамбулова, 1999), which tried to answer why the athletes chose biathlon sports in particular and their sport activity environment. In the second part we tried to research athletes' motivation according to approved in Lithuania (Grajauskas, 2008) Sport Motivation Scale (*The Sport Motivation Scale, SMS*; Pelletier et al., 1995).

It was established, that the main reasons for choosing biathlon was the person's intrinsic knowledge motives (desire to acquire techniques) and educational motives (encouragement by parents or coach).

The research data shows, that Lithuanian biathletes have more intrinsic than extrinsic motivation. The most prominent group of motives is associated with the aim to experience. A tendency is observed that less experienced athletes are more affected by external regulation than the ones with more experience. Amotivation is more observed on the most experienced ones, and less on the inexperienced athletes.

The study diagnosed the most important motives for the experienced athletes stimulus of intrinsic knowledge and pursuit of perfection (intrinsic motivation — to know; intrinsic motivation — seek perfection). For less progressed athletes intrinsic motives to experience are more typical.

Keywords: sport motivation scale, sport activity motivation, sport career.

Gauta 2009 m. sausio 29 d.
Received on January 29, 2009

Priimta 2009 m. gegužės 6 d.
Accepted on May 6, 2009

Stanislav Sabaliauskas
Vilniaus pedagoginis universitetas
(Vilnius Pedagogical University)
Studentų g. 39, LT-06316 Vilnius
Lietuva (Lithuania)
Tel +370 659 28393
E-mail stas@biathlonltu.com